

*W kręgu zagadnień dydaktyki języka i literatury polskiej*  
*Księga jubileuszowa dedykowana*  
*Profesorowi Edwardowi Polańskiemu*  
Red. Helena Synowiec. Katowice 2002

Na książkę zatytułowaną *W kręgu zagadnień dydaktyki języka i literatury polskiej*, pod redakcją Heleny Synowiec, składają się wypowiedzi badaczy z wielu ośrodków akademickich w Polsce. Tom został dedykowany Profesorowi Edwardowi Polańskiemu – niekwestionowanemu autorytetowi w zakresie dydaktyki języka, a zwłaszcza ortografii. „Mozaika problemów, które autorzy podejmują w artykułach, odzwierciedla wieloletnie zainteresowania naukowe Jubilata, Jego pasje badawcze, troskę o kulturę słowa oraz kształt edukacji polonistycznej uczniów i nauczycieli” – czytamy w *Słowie wstępnym*.

I rzeczywiście, ta obszerna, bo licząca 652 strony, publikacja zawiera kilkadziesiąt tekstów, które zostały podzielone na siedem działów dotyczących ważkich zagadnień językoznawczych, kulturowo-literackich i dydaktycznych. Nie sposób, recenzując tak obszerny tom, omówić, nawet pobieżnie, prezentowane w nim artykuły, toteż zechcę jedynie zasygnalizować najistotniejsze kwestie, choć, co pragnę mocno podkreślić, wszystkie poruszane w tej książce zagadnienia są nie tylko istotne, ale bardzo wartościowe.

W części pierwszej, zatytułowanej *Kształcenie językowe (tradycja i współczesność)*, uwaga autorów koncentruje się przede wszystkim wokół problemów językoznawczych w dydaktyce szkolnej, różnych aspektów kształcenia sprawności językowej oraz ortografii, dziedzinie szczególnie bliskiej prof. Edwardowi Polańskiemu.

I tak w podrozdziale dotyczącym zagadnień językoznawczych we współczesnej szkole badacze opowiadają się między innymi za sfunkcjonalizowaną (podporządkowaną potrzebom praktycznym) wiedzą o języku i jej zastosowaniem w konkretnych sytuacjach na wszystkich poziomach kształcenia (szkoła podstawowa, gimnazjum i liceum). Zwracając uwagę na chaos w funkcyj-

jących w opisach kształcenia językowego w szkole pojęciach i terminach, doprecyzowują pojęcie sprawności językowej. Ponadto autorzy starają się podkreślić rolę i znaczenie retoryki we współczesnej szkole, wskazując na jej przydatność na lekcjach języka polskiego. W tej części znalazły się również zagadnienia dotyczące supletywizmu – analizie poddano czynniki generujące zjawisko, a także zwrócono uwagę czytelnika na błędy językowe z nim związane. W dwóch kolejnych artykułach badacze wskazują na konieczność uczenia fonetyki w powiązaniu z ćwiczeniami praktycznymi, a także wykazują troskę o poziom wiedzy onomastycznej wśród studentów.

Autorzy tekstów zamieszczonych w podrozdziale dotyczącym różnorodnych aspektów kształcenia sprawności językowej podkreślają potrzebę wyważenia proporcji pomiędzy wiadomościami, które zdobywa uczeń, a jego samodzielnością myślenia i wnioskowania, na korzyść tego drugiego stanowiska. Interesujące są artykuły mówiące o znaczeniu psycholingwistyki dla praktyki szkolnej, a także wypowiedzi, w których badacze podejmują próby przezwyciężenia stereotypu (podważanie utartych i powielanych twierdzeń, jakoby bogactwo słownika było równoznaczne ze sprawnością leksykalną uczniów). Dla polonisty bardzo potrzebne okażą się z pewnością artykuły formułujące teoretyczne podstawy testu czytania ze zrozumieniem, umiejętności niezwykle trudnej, a zarazem ważnej w życiu każdego człowieka, oraz wypowiedzi dowartościowujące nauczanie interpunkcji w szkole, sprawności, która ma wielkie znaczenie dla poprawnego i, co nie mniej istotne, jednoznacznego rozumienia tekstu przez odbiorcę. Ciekawe, bo ukazujące przemyślane propozycje rozwiązań metodycznych, są artykuły prezentujące sposoby wykorzystania w edukacji językowej zabawy, dramy czy mapy mentalnej.

W trzecim z podrozdziałów, zatytułowanym *Ortografia (problemy teoretyczne i dydaktyczne)*, oprócz zagadnień z historii dydaktyki ortografii, znalazły się kwestie uzusu i normy ortograficznej, odnoszące się do zjawisk we współczesnej polszczyźnie, a także postulaty dotyczące konieczności uwzględnienia w nauce ortografii uwarunkowań dialektalnych. Jeden z tekstów ukazuje smutną rzeczywistość stanu pisowni uczniów i studentów. Świetnie z nim koresponduje artykuł, którego autor akcentuje niebagatelne znaczenie ortogramów dla opanowania przez uczniów (zwłaszcza klas początkowych) poprawnej pisowni.

Nie mniej interesująco, niż przedstawiony wcześniej, rysuje się dział zatytułowany *Kształcenie literackie i kulturowe*, w którym wydzielono: *Konteksty (kultura współczesna, filozofia, aksjologia, literaturoznawstwo malarstwo)*; *Teksty literackie (interpretacje, odbiór, tytuły, wzory językowe)*; *Ocenianie*.

Autorzy zgromadzonych w tym dziale artykułów podejmują zagadnienia odnoszące się do szeroko rozumianych kontekstów filozoficznych i aksjologicznych. Zwracając np. uwagę na wybrane teorie i koncepcje filozofii kul-

tury i edukacji kulturalnej, sugestywnie przekonują, że kultura jest niezbędna dla ocalenia człowieczeństwa. Nie zabrakło też wypowiedzi, w których badacze próbują odróżnić kompetencję literacką od kultury literackiej, zajmują się zagadnieniem metafory, a nawet rozważają funkcje czasu nie tylko w odniesieniu do życia każdego człowieka, ale i edukacji. Wychodząc naprzeciw potrzebom nauczyciela, proponują rozwiązania metodyczne (np. sztuki plastyczne na lekcjach języka polskiego). Do ciekawych i niezwykle wartościowych należą teksty, w których autorzy analizują i interpretują teksty literackie (utwory W. Odojewskiego, psalm *Nad rzekami Babilonu*).

Nie sposób pominąć milczeniem interesującego i krytycznego jednocześnie artykułu o ocenianiu, które – zdaniem autora – bywa zwykle przypadkowe i chaotyczne, a punktacja zerojedynkowa budzi najwięcej sprzeciwów, szczególnie ze strony nauczycieli praktyków.

Na część trzecią prezentowanego tomu składają się cztery teksty podejmujące zagadnienia edukacji regionalnej. Ich autorzy wyrażają zaniepokojenie drugorzędnym traktowaniem „wiedzy o regionie”. Starają się zatem przywrócić jej właściwe miejsce w nauczaniu szkolnym, akcentując funkcję, jaką pełni w umacnianiu poczucia wspólnoty i utrzymaniu tożsamości narodowej. Badacze podkreślają również rolę gwary w przybliżaniu specyfiki kulturowej regionu i utrzymywaniu międzyludzkiej więzi.

Dział czwarty – *Problemy językoznawczego i dydaktycznego przygotowania studentów polonistyki* – zawiera wypowiedzi, których autorzy dzielą się z czytelnikiem swoimi cennymi doświadczeniami. Zdradzają tajniki prowadzenia seminariów magisterskich, prezentują tematy i formy ćwiczeń, zasady sporządzania przypisów i zestawów bibliograficznych, omawiają budowę pracy językoznawczej. W jednym z artykułów badaczka zapoznaje nas z własnym dorobkiem dydaktycznym, który może się stać inspiracją dalszych badań i poszukiwań twórczych dla dydaktyków i studentów.

Szczególnie bliska moim zainteresowaniom jest część piąta, zatytułowana *Z badań nad językiem dzieci i młodzieży*. Służy ona pogłębieniu ogólnej wiedzy o współczesnej młodzieży, jej języku i hierarchiach wartości. Wypowiedzi w niej zawarte dotyczą sposobów postrzegania i wartościowania przez uczniów słowa „wolność”, a tym samym odsłaniają istotne rysy ich postawy moralnej. Dzięki takim tekstom poznajemy ważne fragmenty systemu wartości młodzieży. Mamy też możliwość wpływania na tę sferę jej światopoglądu przez kształtowanie postaw społecznie pożądanych. Do niezwykle interesujących należy tekst o modach językowych panujących wśród młodych Polaków. W kolejnych artykułach otrzymujemy wnikliwe analizy prac pisemnych olimpijczyków, maturzystów i studentów polonistyki.

Autorzy tekstów zgromadzonych w dziale piątym (*Z badań nad kompetencją dydaktyczną*) koncentrują swoją uwagę na podręcznikach szkolnych i ich niezwykle istotnej roli w dyskursie szkolnym na każdym etapie kształcenia,

szczególnie zaś w edukacji wczesnoszkolnej. Podkreślają oni różnorodne funkcje, jakie pełni podręcznik w procesie przekazywania wiedzy (m.in. dydaktyczną, organizującą tok dyskursu, delimitacyjną). To dobrze, że nie zabrakło w tej części wypowiedzi poświęconej życzeniom – tekstom słownym, w których bardziej lub mniej bezpośrednio zawarte jest pragnienie, aby komuś dobrze się działo. Treścią tego typu aktów konwencjonalnych jest przecież nie tylko przekazywanie nastawień pozytywnych, ale także podtrzymanie więzi między rozmówcami, a te dwa czynniki są niesłychanie istotne w normalnie przebiegającej komunikacji.

*Varia* to ostatni rozdział recenzowanego tomu. Zawiera on rozmaite wypowiedzi, które pozwalają artykuły umieszczone we wcześniejszych częściach zobaczyć w nowej perspektywie, stanowiąc zarazem ich dopełnienie i wzbogacenie. I tak na przykład, interesujące refleksje odnajdujemy w tekście poświęconym słownictwu rozpraw pedagogicznych Janusza Korczaka oraz w wypowiedzi prezentującej Gustawa Morcinka jako oddanego swojej pracy nauczyciela i pedagoga. Cenny materiał językowy, który nauczyciel może wykorzystać na lekcjach języka polskiego, zawierają artykuły traktujące o rozumieniu przez uczniów słowa „serce”, prezentujące językowy obraz Polski szlacheckiej, utrwalaony w słownictwie, frazeologii i paremiach, czy też podejmujące analizę porównawczą spójnikowych rozkaźników zespolenia w wybranych tekstach radia publicznego i komercyjnego.

Książka *W kręgu zagadnień języka i literatury polskiej* powinna znaleźć szeroki krąg odbiorców: dydaktyków języka i literatury oraz studentów, a także nauczycieli, poważnie traktujących swoje zadanie dydaktyczne.

Zaletą tego zbioru jest wielość stawianych problemów, które poddawane są w kolejnych artykułach wnikliwym analizom. Wszystkie wypowiedzi charakteryzuje ponadto niezwykle uporządkowanie, precyzja i głębokość refleksji. Wypada podkreślić i to, że zamieszczone w tomie teksty podejmują zarówno rozważania teoretyczne, jak i proponują interesujące rozwiązania praktyczne. Warto wspomnieć o wysokim poziomie kompozycji i redakcji książki, za co szczególnie pochwała należy się redaktorce tomu Helenie Synowiec.

Sądzę, że prezentowana pozycja wpisuje się w serię dzieł niezwykle potrzebnych, szczególnie w dobie, gdy szkolnictwo podlega tak ważnym przemianom, toteż gorąco zachęcam do jej lektury.

*Małgorzata Karwatowska*